

מסיני נאסר אלא שנכתב במקומו

לב, לג על־פֶּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גֵּיד הַנֶּשֶׁה

בפרשה זו של גיד הנשה, מניח לנו הרמב"ם את היסוד, או אחד היסודות באמונתנו בתורה מן השמים.

מסכת חולין (פרק שביעי גיד הנשה משנה ו): נוהג בטהורה ואינו נוהג בטמאה, ר' יהודה אומר, אף בטמאה. אמר ר' יהודה, והלא על בני יעקב נאסר גיד הנשה, ועדיין בהמה טמאה מותרת להם? אמרו לו: מסיני נאסר אלא שנכתב במקומו.

סיום המשנה מעמיד את שני המושגים, זמן סיני, לעומת הנכתב, שהם בסיס לדברי הרמב"ם בפירושו המשניות, וזה לשונו:

ושים לבך לכלל הגדול הזה והוא אמרם 'מסיני נאסר', והוא, שאתה צריך לדעת שכל מה שאנו נוהרים ממנו [מצות לא תעשה] או עושים אותו [מצות עשה], אין אנו עושים זאת אלא מפני ציווי ה' על ידי משה, לא מפני שה' צוה בכך לנביאים [נח, האבות וכדו'] שקדמוהו. דוגמה לכך, אין אנו אוכלים אבר מן החי, לא מפני שה' אסר על בני נח אבר מן החי, אלא מפני שמשא אסר עלינו אבר מן החי במה שנצטווה בסיני שישאר אבר מן החי אסור. וכן אין אנו מלים בגלל שאברהם מל את עצמו ואנשי ביתו, אלא מפני שה' צונו על ידי משה להימול כמו שמל אברהם אבינו עליו השלום. וכן גיד הנשה, אין אנו נמשכים בו אחרי איסור יעקב אבינו, אלא ציווי משה רבינו. הלא תראה אמרם (מכות כג, ב) "שש מאות ושלוש עשרה מצוות נאמרו לו למשה בסיני", וכל אלה [אבר מן החי, מילה, גיד הנשה] בכלל המצוות (עכ"ל הנשר הגדול).

נשים לב ל"כלל הגדול הזה" שלימדנו הרמב"ם. נכון הדבר שאנו בני בניו של אברהם אבינו שנצטווה במצות מילה, ואף שיבח אותו הקב"ה על זה ש"יִצְוֶה אֶת־בְּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אֲחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָוֹ ה'". לכן יצחק ויעקב ודורותיהם מלו את בניהם עקב הציווי הפרטי של ה' לאברהם. אולם מקור הציווי המחייב

אותנו היום במצוה זאת הוא מעמד הר סיני ש"עינינו ראו ולא זר" כיצד ה' ציוה את משה שיצוה אותנו בדבר תרי"ג מצוותיו, וביניהן מצות מילה. 'סיני' הוא אפוא, מעמד מסוים בזמן מסוים, בו, לדעת רבי עקיבא (זבחים קטו, ב הובא ברש"י ריש פרשת בהר) נאמרו למשה תרי"ג המצוות, כלליהן דקדוקיהן ופרטיהן. זהו 'תורה מסיני' שמשה קיבל ומסרה ליהושע וכו', כלומר תורה שבעל פה.

שוב נמשיך לבאר את דברי הרמב"ם הנ"ל, יש כאן מקום לציין כי במקביל לתורה מסיני, הרי תורה מן השמים מוגדר ברמב"ן (הקדמה לבראשית) וזה לשונו: אבל זה אמת וברור היא שכל התורה מתחילת ספר בראשית עד "לְעֵינֵי פֶלֶי־יִשְׂרָאֵל" הגיע מפיו של הקב"ה לאזנו של משה, עכ"ל. הרי נתנית תורה שבכתב מה' למשה. כתיבה זו נעשתה או ב'תחנות' שונות ('מגילה מגילה'), או בבת אחת בסוף ארבעים שנות המדבר ('חתומה'), (עיין גיטין ס, א). הרי שאפשר לומר כי 'תורה מסיני' מציין תורה שבעל פה, בעוד 'תורה מן השמים' מציין תורה שבכתב.

ואנו שבים אל דברי הרמב"ם הקובע שאנו חייבים במצות מילה מפני שנצטוינו בה על ידי משה רבינו, ולא משום שאברהם, אשר נצטוה בה, חייב גם את הדורות הבאים. וכאן יש מקום לשאול מדוע לומד הרמב"ם (מצות עשה רטו) את מצות מילה מהפסוק (בראשית יז, י) "הַמּוֹל לְכֶם פֶּלֶי־זָכָר" הנאמר אצל אברהם אבינו שהיה לפני מתן תורה, ולא מהפסוק (ויקרא יב, ב) "וּבִיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִמּוֹל בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ" שאחרי מתן תורה?

התשובה היא, שיש להבחין בין לפני 'מתן תורה' (נח, אברהם, יעקב) מצד הזמן, לבין לפני או אחרי 'פרשת יתרו' מצד הכתוב. הרי גם פרשת לך לך וגם פרשת תזריע שתיהן שייכות למתן תורה! אמנם (ירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ה) 'אין למדים מקודם מתן תורה', אבל כן למדים מקודם 'פרשת יתרו'! שהרי 'מתן תורה' כולל תרי"ג מצוות בעל פה מסיני (כלליהן, דקדוקיהן ופרטיהן), וגם הכתוב מ"בְּרֵאשִׁית" ועד "לְעֵינֵי פֶלֶי־יִשְׂרָאֵל", כאשר בכתוב ההוא רשומות תרי"ג מצוות במקומות שונים. כי זאת לדעת, קנה המידה ללימוד מצוה מתוך הכתב של התורה איננו על פי מקום הכתוב מצד הזמן עליו מדובר, כגון לפני או אחרי פרשת יתרו, אלא על פי סגנון הכתוב, אשר על פיו הענין כתוב. אם הוא סגנון של ציווי, "הַמּוֹל לְכֶם פֶּלֶי־זָכָר", "וּנְמַלְתֶּם אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתְכֶם", "הַמּוֹל

ימול יליד בִּיתְךָ, למדים ממנו מצוה בתרי"ג. ואילו אם הסגנון הוא של סיפור, אפילו אחרי פרשת יתרו, "וַיֵּרָא פִּינְחָס... וַיִּקָּם... וַיִּקַּח... וַיִּדְקֹר..." (במדבר כה, ז-ח) אין למדים ממנו מצוה במנין תרי"ג. ושים לבך לכלל הגדול הזה.

כמקור לדברינו אנו מביאים את דברי בעל ספר החינוך בפרשתנו בסוגית גיד הנשה, וזה לשונו:

מצוה ג' שלא לאכול גיד הנשה. וישלח יעקב יש בה מצות לא תעשה אחת, והיא אזהרת גיד הנשה, שנאמר "עַל־כֵּן לֹא־יֹאכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה". והאי "לא־יֹאכְלוּ" לא נאמר על דרך סיפור, כלומר, מפני שאירע דבר זה באב, נמנעים הבנים מלאכול אותו הגיד, אלא אזהרת השם יתברך שלא יאכלוהו (עכ"ל).

ושמא בעקבות דבריו של החינוך, אפשר לפרש את הפסוק כפשוטו (לא נהגו לאכול) כאשר "יִשְׂרָאֵל" הוא יעקב אבינו, בעוד יש לפרש על פי המדרש (אסור לאכול) כאשר "יִשְׂרָאֵל" זה העם היהודי. וכבר למדנו (בספרנו 'פשוטו של מקרא') שאפשר אמנם ללמוד פסוק הן בפשט והן במדרש אליבא דהלכתא, כאשר אין סתירה בין הנלמד בפשט ובין הנלמד במדרש — במקרה דנן, לשעה ולדורות. ועיין עוד בזה בפרשת לך לך.